

OPENDOEK

MAGAZINE

---

voor mensen met passie voor theater

TABOES OP DE PLANKEN

INTERVIEW MET REGISSEUR
EN TABOEKONING MILO RAU

HOE BRENG JE MOEILIJKE
ONDERWERPEN OP SCÈNE?

NOOIT MEER BLACKFACE
IN HET THEATER

TONEELSCHANDALEN
DOOR DE JAREN HEEN

INHOUD

- 3 Edito
- 10 Column
- 27 De Souffleurs
- 29 Repertoire
- 31 Cast & crew

- 4 **De Muze**
Interview met Milo Rau, artistiek directeur van NTGent en taboekoning
- 8 **Drempelbrekers**
Het overwinnen van barrières in theater
- 12 **Van Wannous tot Mahfouz**
Speel eens een niet-westerse theatertekst
- 14 **Kunstenaars in de coulissen**
De kuisploeg
- 16 **Splitscreen**
De overkant
- 18 **Smijt die zwarte schmink weg!**
Een korte geschiedenis van het gebruik van blackface
- 20 **Acteurs met jongdementie spelen eigen verhaal in 'De Loteling'**
- 22 **Wist je dat?**
Ooh! Schandalig! Theater en taboes
- 24 **Hoe breng je een moeilijk onderwerp op de planken?**
Gezelschappen geven tips
- 28 **Tien boutades voor als je de voorstelling toch niet zo goed vond**

4

8

12

20

24

Mathieu Lonbois

EDITO

Al wat wringt

Kinderen die de zaak-Dutroux naspelen. De waargebeurde collectieve zelfdoding van een gezin expliciet op de planken tonen. Syriëstrijders casten in een voorstelling over geloof. Een schattig lammetje slachten voor de ogen van het publiek. Voor de één kan het door de beugel, voor de ander is het absoluut *not done*.

De voorbeelden in die opsomming zijn niet toevallig gekozen. Ze zijn stuk voor stuk ontsproten aan het brein van Milo Rau. Hij is onze inspiratiebron voor dit nummer, want de Zwitserse regisseur en leider van NTGent is een kei in theater maken over al wat wringt, wat ons ongemakkelijk in onze theaterstoeltjes doet schuiven. Zijn eerste twee ideeën hebben het licht gezien, de laatste twee bleken te controversieel.

Wanneer is iets niet (meer) mogen of kunnen doen op het podium 'censuur' en wanneer is het 'voortschrijdend inzicht'? Dat lijkt op het eerste gezicht een moeilijke vraag. Toch is het volgens mij, vaker wél dan niet, duidelijk genoeg wat het antwoord is.

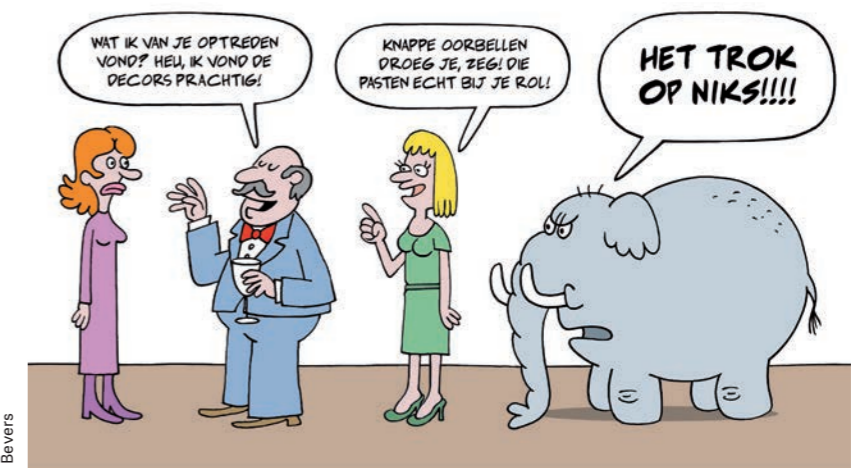
Wat taboe is op scène verandert metertijd. Evolueert. Zo is het altijd al geweest, en maar goed ook. Sommige taboes *verdwijnen*. Anders werden vrouwen nog altijd van het podium geweerd en kon bloot op scène tot ontslag leiden, zoals Dominic Depreeuw aantoonde in de 'Wist je dat'-rubriek. Maar er zijn ook taboes die *verschijnen*. Vandaag schmink je acteurs bijvoorbeeld niet meer zwart, punt. Of zoals Iris Verstraeten het verwoordt: "Blackface is van alle tijden, maar écht niet meer van deze tijd". Als je niet goed begrijpt waarom, dan is haar artikel verplichte lectuur.

Tegelijkertijd leven er binnen gezelschappen zelf ook taboes, vaak onbewust. Hoeveel groepen hebben acteurs met een beperking in hun ledenlijst? Gaan heteroseksuele acteurs voldoende te rade bij holebi's als ze hun verhalen willen vertolken? Wie heeft al eens met een tekst van een niet-westerse toneelschrijver gewerkt?

Problemen vaststellen is stap één, en wie zonder zonden is, werpe de eerste steen. Maar dit nummer probeert ook een aanzet te geven voor stap twee, met concrete oplossingen. Inspiratie voor hoe het anders kan, door professionals én amateurs. Want van elkaars goede voorbeelden leren we tenslotte het meest.

Veel lees- en spelplezier!

MATHIEU LONBOIS
Hoofredacteur OPENDOEK-magazine

© Dieter Bevers

DE OLIFANT IN DE KAMER...

3

OPEN
DOEK
PASSIE VOOR
THEATER

COLOFON:
Redactieadres: OPENDOEK – Zirkstraat 36, 2000 Antwerpen
Tel. 03 222 40 90 – redactie@opendoek.be – www.opendoek.be
Directeur OPENDOEK: Joke Quaghebeur
Eindredactie en coördinatie:
Arno Van Den Brulle & Stefaan Deleecq
Verantwoordelijke uitgever: Joke Quaghebeur
p/a OPENDOEK, Zirkstraat 36, 2000 Antwerpen
Ontwerp: un'dercast – Layout: Sophie Loomans
Coverfoto: 'Lood en confituur' – La Barraca © Jean-Pierre Fack
Druk: Bema Graphics
Periodiciteit: verschijnt 4x per jaar – Oplage: 16 000 ex.
ISSN NR 1377/9478 – Volgend nummer: mei 2022

Met steun van:

2

DE MUZE

Milo Rau, artistiek directeur van NTGent en Taboekoning

LEEN VAN ENDE

In De Muze komen professionele theatermakers aan het woord die ook het theater in de vrije tijd kunnen inspireren. Voor dit nummer is dat Milo Rau, artistiek directeur van NTGent, internationaal geroemd regisseur en taboekoning.

Zeg om middernacht drie keer "taboes in het theater" in de spiegel en daar verschijnt Milo Rau. De Zwitserse regisseur is zijn hele loopbaan lang nooit moeilijke onderwerpen uit de weg gegaan. Sinds 2018 staat Rau aan het roer van Gents stadstheater NTGent, waar OPENDOEK-magazine hem ontmoette voor een gesprek over tegen de schenen schoppen, vriendschap en de laatste nazifilm die ooit gemaakt zal worden.

Wat is je persoonlijke definitie van een taboe?

"Als regisseur zijn mijn taboes die van de mensen op scène. Zij beslissen wat ze voelen, waarover ze willen spreken. Vaak komen we dan bij onderwerpen terecht waar ik me zelf ongemakkelijk bij voel, die ik niet getackeld zou hebben omdat het net voor mezelf een te groot taboe is. Aan de andere kant schuw ik dan weer bepaalde onderwerpen niet, die andere regisseurs moeilijker behandelen in hun werk. Als regisseur ben ik zo afhankelijk van andere mensen dat ik in zekere zin mijn persoonlijke relatie tot taboes uit het oog verloren ben."

Hoe ga je dan precies te werk?

"Binnen het team praten we eerst, dan proberen we iets, en dat opnieuw en opnieuw. Het proces van *trial and error* stopt ook niet als we in première gaan: soms voelt een performer zich niet langer

comfortabel bij een bepaalde scène en zijn we genoodzaakt die te schrappen. Bij een stuk over ziekte, bijvoorbeeld, sprak een van de actrices over haar vader die in het ziekenhuis lag. Toen hij daar ontslagen werd, vond ze het niet langer gepast erover te spreken, terwijl het een belangrijke metafoor voor de voorstelling was. Maar hij was beter, wat konden we doen?"

"Als regisseur ben ik zo afhankelijk van anderen dat ik mijn persoonlijke relatie met taboes uit het oog verloren ben."

"Ik heb ook geleerd dat de vraag 'Wat is hier taboe?' een goede manier is om een repetitieproces mee te starten. Zo ging het laatste stuk dat ik deed, 'Grief & Beauty', over de dood en euthanasie. Persoonlijk had ik moeilijkheden met dat thema, maar de vrouw wiens reis met euthanasie we volgden, sprak er met zo'n gemak over. De manier waarop ze ermee omging, maakte het voor mij een pak makkelijker en gaf me meer zelfvertrouwen. Ik wou eerst de dood niet op scène laten zien, maar door mijn gesprekken met haar heb ik dat zelfopgelegde taboe toch doorbroken."

"Een regisseur is trouwens altijd het eerste publiek, dus je bent niet alleen een filter voor de acteurs, maar ook voor het publiek. Wat jij aankan, kunnen zij ook vaak aan."

Het lijkt me niet eenvoudig om als regisseur aan de slag te gaan met een onderwerp waarmee je zelf moeite hebt. Bestaan er dan nog wel taboes voor jou?

"Er zijn nog altijd zaken die ik niet zou accepteren. Een platform geven aan een fascist die zonder context gekke ideeën gaat spuien, bijvoorbeeld. Dramaturgie speelt ook een vitale rol in welke 'choquerende' zaken worden getoond: een scène kan zodanig sterk zijn dat het moeilijk een plaats vindt in het geheel en uiteindelijk geschrapt moet worden."

“Een regisseur is altijd het eerste publiek. Wat jij aankan, kunnen zij vaak ook aan.”

© Anneleen van Kuyck

“De scène is anderzijds dé plek om het over onderwerpen te hebben die we anders liever onder de mat vegen. Maar natuurlijk is het ergens wel goed dat er nog taboes zijn: als we elke ochtend opstaan en het enkel maar over de dood hebben, zonder iets van schroom, dan zou de wereld maar somber zijn.”

“Taboes verschillen natuurlijk ook naargelang het land of de cultuur. Zo gaat ‘5 Easy Pieces’ over de zaak-Dutroux, een onderwerp dat alle Belgen enorm raakt. We werkten met kinderen op scène. Geen evidente keuze en toch had het Belgisch publiek hier weinig problemen mee. In andere landen, zoals de Verenigde Staten of Taiwan bijvoorbeeld, kenden ze Dutroux niet, maar kon de voorstelling voor het publiek niet door de beugel.”

Context is key

De zaak Dutroux is nochtans een Belgisch trauma. Hoe verklaar je dat het stuk in het buitenland dan moeilijker verteerd werd?

“Op voorhand gaf ik interviews, verscheen er al informatie over het stuk... We creëerden een context. Alle heisa eindigt ook met de première. Het publiek betreedt de zaal met allerlei wilde ideeën in hun hoofd, maar zodra ze zien hoe we met de materie aan de slag gaan, bedaren de gemoederen meestal.”

De context is dus alles.

“Vaak zitten er in de marketing van mijn stukken maar bepaalde aspecten van de voorstelling. Als teaser, met veel geweld en naakte mensen. Maar als mensen effectief komen kijken, zien ze hoe bewust we met het onderwerp omgaan, hoe goed we over de inhoud hebben nagedacht. Soms zijn de schandalen die voor de première ontstaan stom, maar moet ik toch reageren.”

Zoals de polemiek bij de voorstelling ‘Familie’? In het stuk staan Filip Peeters en An Miller samen met hun dochters op scène en was er op voorhand al veel te doen over de zelfmoordscène.

“Mensen verwachtten een *hit in the face*, maar ‘Familie’ was intiem en simpel. Mijn stukken zijn geen pamfletten of manifesten, maar ik confronteer het publiek wel met de onderwerpen die ik aanhaal. Als het dan over een thema als zelfmoord gaat, dan ben ik het aan mezelf verplicht het op een realistische manier te laten zien. Niet op de romantische ‘Romeo en Julia’-manier, of achter de schermen.”

Zie je het als een essentieel deel van theater om zulke onderwerpen te behandelen? Moet een kunstenaar die sociale rol opnemen?

“Het blijkt vaak uit de praktijk van een kunstenaar of die maatschappelijk geëngageerd is. En in sommige landen kan je ook niet anders, geloof ik. Als je bijvoorbeeld in Iran of Rusland kunstenaar bent, zie ik niet in hoe je apolitiek kan blijven.”

“Een van mijn motto’s is: *let’s politicize it*. Laat ons net onder de loep nemen wat we niet willen zien en waarom. Machtsmisbruik en religie zijn bijvoorbeeld thema’s die in mijn werk vaak aan bod komen. In religie was niemand geïnteresseerd tot het jihadisme aan zijn opmars begon en het plots een *hot topic* werd. Het is interessant om debatten te houden over het politieke in kunst, maar soms gaat het zó ver dat er drastische consequenties buiten de theaterzaal zijn. Ik mag bijvoorbeeld Rusland niet meer binnen.” “Kunst wordt trouwens vaak niet verboden om politieke redenen, maar omdat het te *persoonlijk* is voor iemand. Bij een voorstelling van ‘Lam Gods’ in Parijs verscheen in de media een open brief dat het kindermishandeling was om de kinderen die op de Bühne stonden naar een seksscène te laten kijken. Terwijl er toestemming van de ouders was! Het weerwoord van de ouders werd dan weer niet opgepikt door de media.”

De controversie wordt dus opgepikt, maar niet de ontkrachting door de betrokkenen. En jij hecht net veel belang aan de betrokkenen bij je stukken.

“Praten met de betrokken partijen is een essentieel onderdeel van het proces. Dat is een kwestie van professionaliteit. Voor ‘La Reprise’, mijn stuk over de homofobe moord op Ihsane Jarfi, heb ik ook met een van de moordenaars gepraat. En de vader van Jarfi werd zelfs een persoonlijke vriend. Dat zijn de mensen die me groen licht moeten geven. Ik moet voelen dat wat ik doe legitiem is. Echte waarheden heb je niet op scène, maar je kan wel inschatten wat juist of fout is. Het gaat niet over hoe Jarfi exact is gestorven, maar of het beeld dat we daarover laten zien juist is.”

“Momenteel werk ik aan een film over een Frans dorp dat tijdens de Tweede Wereldoorlog werd weggevaagd door de SS. Hoewel er nog maar twee overlevenden zijn, is het hele dorp nog getraumatiseerd. De bewoners stemden eerst niet toe met het project. Pas na een jaar zeiden de eersten ja en nog een half jaar later werkten we pas volwaardig samen in het proces.”

“Je leert dat je iedereen die ook maar een beetje betrokken kan zijn, moet inlichten. En dan nog kan iedereen elk moment van mening veranderen. Je sluit constant compromissen, herbekijkt die en komt soms nog bij het oorspronkelijke idee uit. Mijn projecten vertrekken ook altijd vanuit een *general interest*: ik moet begeistert zijn door een onderwerp vooraleer ik ermee aan de slag ga. Daarom evolueren mijn producties vaak zo: ik ontmoet interessante mensen, laat hun verhaal mij leiden, en dan komen we ergens uit waarvan ik nooit had gedacht dat we er zouden terechtkomen.”

“De scène is dé plek om het over onderwerpen te hebben die we liever onder de mat vegen.”

Zelf aan de slag met taboes

Je werkt met professionele én niet-professionele acteurs en je geeft aan dat dat laatste soms makkelijker is. Hoe ervaar je dat?

“Amateurs kunnen een bepaalde intelligentie over het leven of theater hebben, een perspectief dat het mijne uitdaagt, of nieuw is voor mij. Het is een beetje als vrienden vinden. Er zijn mensen die vriendschap ook echt een van mijn methodes noemen, ik zoek die klik op. Met sommige professionele acteurs, is die klik er niet. We kunnen correct samenwerken en daar stopt het.”

“Bij de casting van ‘Lam Gods’ ontmoette ik honderden figuranten en dat bepaalde mee dat ik naar NTGent kwam. Ook met veel ouders van de kinderen uit ‘5 Easy Pieces’ ben ik nog bevriend. Ik ga niet graag naar bars, dus vind ik mijn vrienden dan maar op die manier (*lacht*).”

Die belangrijke bouwsteen voor mooi theater hebben amateurgezelschappen dan misschien al: vriendschap.

“Vriendschap is cruciaal, maar daar mag het niet bij stoppen. Je hebt wel die sterke band, maar theater is ook sport. Alles draait om techniek, je hebt gewoon oefening nodig, en zo word je elke dag een beetje beter.”

Welke onderwerpen kunnen amateurgezelschappen het best kiezen als ze met taboes aan de slag willen gaan? Iets wat ver van hen afstaat, of net niet?

“De vraag is hoe je het onderwerp zelf aanvoelt. Sommige mensen hebben een grote emotionele klik met Shakespeare en vinden hedendaagse teksten en onderwerpen minder interessant. Maar zelf verkies ik toch onderwerpen die bij onze tijd passen, close aanvoelen. Dat staat toch wel dicht bij het publiek. Ja, je kan Shakespeare ook vóelen, maar hoe je het ook draait of keert, zijn teksten staan in tijd en thema verder van ons af. De dood bijvoorbeeld niet. *That’s close to us all, no discussion.*”

Mijn laatste vraag zou normaal zijn wat we binnenkort nog van je mogen verwachten, maar die heb je daarstraks al beantwoord.

“Inderdaad. Momenteel werk ik aan een film. De film verschijnt volgend jaar in de cinema en zal ‘The Massacre’ heten. Hij zal niet alleen gaan over het bloedbad in dat Franse dorp, maar ook over hun weerstand en verzet. Ik breng echte mensen samen met acteurs. We maken de laatste nazifilm en we hopen dat er hierna geen nood meer aan is.”

De allerlaatste nazifilm. Laten we daarmee afronden!

© Anneleen van Kuyck

SAARTJE HENDRICKX

“Bij een taalbarrière moet je je lichaam in de strijd durven gooien”

Project V © Mine Dalemans

DREMPELBREKERS

FRANK WERTELAERS

Anders zijn of je anders voelen zou geen taboe mogen zijn om je passie voor theater uit te oefenen. Helaas blijft de drempel voor veel gezelschappen toch nog te groot om zich ten volle open te stellen voor wie niet helemaal binnen de norm past. OPENDOEK-magazine ging op pad om oplossingen te zoeken bij enkele ervaringsdeskundigen.

Taalbarrières

Saartje Hendrickx is een bezige bij. Ze is theatermaker bij Warmoes, waar ze interactieve voorstellingen met kinderen maakt, en ze is ook begeleider binnen Project V, een vakantieproject van JongDOEK. Project V wil kinderen en jongeren in een kwetsbare positie bereiken die financiële of andere drempels ervaren om in de zomer waardevolle vakantie-ervaringen op te doen. Via al die projecten heeft Hendrickx al samengewerkt met onder andere vluchtelingen, kansarmen en mensen met een mentale beperking. Een heel allegaartje aan barrières en toch lukt het Hendrickx om die te slopen met de kracht van verbinding.

“Voor mij is verbinding maken het allerbelangrijkste”, vertelt Hendrickx. “Dat is niet altijd gemakkelijk, want als begeleider bij Project V werk ik vooral met niet-begeleide minderjarige vluchtelingen. Dan kom je soms terecht bij jonge mensen die een hele emotionele rugzak met zich meezeulen. Hun ideeën over theater maken, als ze al helemaal beseffen wat dat inhoudt, zijn vaak totaal anders dan waar wij aan denken. Het proces, het engagement dat van je verwacht wordt, het figuurlijk vechten voor iets waar je achteraf veel voldoening van terugkrijgt... Dat kennen ze niet altijd.”

Die verbinding realiseert Hendrickx door laagdrempelig te beginnen. “Ik laat de kinderen en jongeren stapsgewijs kennismaken met een zaal, een podium, lichten, applaus. Ik wil hen bij elke stap betrekken. Dan komen er eerst eenvoudige oefeningen, zonder druk en op hun niveau, zodat ze geen koudwatervrees krijgen. Het is belangrijk dat iedereen zich veilig voelt in de groep, dus dat gevoel probeer ik zo snel mogelijk te bereiken.”

“Heldere communicatie is daarbij cruciaal. Alleen is er soms die taalbarrière, wat het niet altijd eenvoudig maakt. Daarom moet ik ook mijn lichaam in de strijd gooien om duidelijk te maken wat ik bedoel, en altijd enthousiast. Dat maakt dat ze voor jou willen terugkomen”, gaat Hendrickx verder. “En als ik als lesgever aanvoel dat de sfeer even niet meer goed zit, dan trek ik er even de stekker uit. Ik probeer dat op een ludieke manier te doen. Dan komt mijn ervaring als cliniclown goed van pas en is het snel weer plezierig (lacht). Even de tijd en de ruimte geven, het probleem benoemen, en dan kunnen we opnieuw beginnen.”

Fysieke beperkingen

Kaboekie vzw organiseert jeugdtheater in Zonhoven, maar ook wie ouder is dan 18 en de toneelkriebels niet kwijt is, kan er terecht in de groep voor volwassenen, Kaboekie Studio. Op een dag kwam Andy Nijssen daar aankloppen. “Ik zit in een rolstoel en ik heb een hoorprobleem, maar dat heeft mij nooit tegengehouden om mijn passies te volgen. Al wou ik niet in een groep spelen met alleen maar mensen met een beperking: daar worden we standaard naartoe geduwd, zonder te kijken naar wat we wél kunnen. Daarom wou ik graag toneelspelen bij Kaboekie.”

“Er is mij toen als beginnend regisseur gevraagd of ik mij daar comfortabel bij zou voelen”, zegt Maaïke Rijks. “Zeker omdat Andy zou deelnemen aan mijn afstudeervoorstelling, ik volg namelijk de opleiding docent-regisseur aan Toneelacademie Maastricht. Ik had daar geen probleem mee natuurlijk.”

“De werkwijze met een acteur in een rolstoel is trouwens helemaal niet zo anders of moeilijker”, zegt Rijks. “Er is gewoon een constante wisselwerking tussen mij als maker en de acteurs. Begin met een open blik, probeer vanalles uit, praat erover, en dan zie je meteen dat er veel mogelijkheden zijn. Een beperking is geen stop.” Dat beaamt ook Koen Ilsen, regisseur bij Kaboekie. “Het is niet nodig om problemen te maken die er niet zijn. Met een beetje creativiteit en gezond verstand vind je wel een oplossing, je moet er misschien gewoon iets langer over nadenken.”

ANDY NIJSSEN

“Ook al heb je een beperking, beperk jezelf niet”

De communicatie moet natuurlijk wel van twee kanten komen. “Vraag als regisseur wat kan en wat niet en geef als speler aan wat je grenzen zijn”, vertelt Ilsen. “Als je wilt weten wat lukt en wat moeilijker gaat, vraag het mij dan gewoon. Ik wil dat met alle plezier uitleggen”, bevestigt Nijssen. “Ik wil ook wel uitgedaagd worden om mijn grenzen te verleggen, zolang we daar goed over communiceren. En ook al heb je een beperking, beperk jezelf niet. Verberg je er niet achter.”

© Dieter Bevers

Project V - Oostende © Nick Verhaeghe

Seksuele geaardheid

“Bij ons geldt het devies: een beetje gay is okay”, lacht Vincent Van Nieuwenhuize, improvisatie-acteur bij onder andere de Rainbow Warriors. Bij het gezelschap spelen alleen acteurs die zich identificeren met de LGBTQIA+-gemeenschap. “Ik vind dat echt aangenaam. Dat zijn mensen die allemaal met min of meer dezelfde problemen hebben geworsteld om hun identiteit te vinden. Rainbow Warriors is zo een echte safe space voor ons. We begrijpen elkaars ervaringen zo goed dat we daar niet constant vragen over moeten stellen. We kunnen die ervaringen ook gebruiken als inspiratie, om te spelen met de clichés en de labels die de maatschappij op ons plakt.”

Van Nieuwenhuize vindt het óók belangrijk dat die safe space zich niet beperkt tot Rainbow Warriors alleen. “Ik wil dat gevoel meenemen naar de andere improvisatiegezelschappen waarin ik speel. Ik fungeer daar als een ervaringsdeskundige, dus als mijn medespelers willen weten hoe ze iemand met een andere geaardheid kunnen spelen, met respect en zonder te kwetsen, dan kunnen ze mij dat gewoon vragen.”

“Dat is de belangrijkste tip die ik wil meegeven aan spelers of groepen die hierrond willen werken. Zoek externe coaches met de juiste ervaring en laat je begeleiden om je niveau te verhogen. Divers is leuk, leer van elkaar”, besluit hij. “Er loopt zoveel talent rond in Vlaanderen dat met plezier jullie vragen komt beantwoorden. Behoud gewoon een open en ondervragende geest.”

Rainbow Warriors © Ricardo Salamanna

Column

MAG IK IETS ZEGGEN?

DOMINIC DEPREEUW

Kent u Boerken Kevin nog? Boerken Kevin was zo'n 25 jaar geleden een figuur in een reeks cartoons van Hugo Matthysen. Daarin had het boertje altijd een zogezegde volkswijsheid paraat: "Wie zijn kruis krabt met een riek, eindigt vaak in de kliniek."

Niet zelden waren die uitspraken vrouwonvriendelijk, wat het personage van de onbehouwen boer nog meer kleur gaf: "Als het wijf komkommers plukt, zingt ze helder en verrukt." Boerken Kevin werd een hype bij de lezers van HUMO. Ze begonnen zelf varianten van de cartoon in te sturen: "Wat baten aars en bil, als het wijf langs voren wil." Gaandeweg dook zelfs nog een andere variant op: Boerka Kevin. Na een jaar of vijf was de hype weer gaan liggen. Iedereen goed gelachen, verder geen probleem.

Ik heb het gevoel dat Boerken Kevin vandaag zijn uitspraken niet meer zou kunnen doen, ook al zijn ze ironisch bedoeld. Moeten we dan meer gaan nadenken bij wat we zeggen, ook op een scène? Ja. Is dat erg? Soms. Maar vooral is het een interessante uitdaging om weer anders te kijken.

Sinds Boerken Kevin zijn er zowat drie grote verschuivingen geweest in onze maatschappij: een gunstige, een gevaarlijke en een treurige.

De treurige is wat in Nederland 'vertrutting' is gaan heten: het gevoel dat op steeds meer plekken steeds minder mag. De regeldruk neemt toe. Wat daarachter lijkt te zitten, is dat we blijkaar niet meer om willen gaan met wat moeilijk is in het leven, zoals gevaar of tegenslag. Denk bijvoorbeeld aan 'curling ouders', die zoals in de gelijknamige sport alle problemen op het pad van hun kinderen weg bezemen. Een slechte toets? Ik zal eens met de juffrouw praten. Het leven mag geen rafelrandjes meer hebben. Alles moet smooth en happy zijn.

Een kreupele werd gaandeweg een gehandicapte en is nu een minder mobiele. Een mongooltje werd een mentaal gehandicapte, later iemand met een beperking. Zijn die mensen daardoor veranderd? Zijn hun problemen opgelost? Het klinkt nu wat aardiger. Het is een schattig probleempje geworden en de nieuwe terminologie is kenmerkend voor wat we er eigenlijk het liefste mee doen: er in een bochtje omheen lopen.

Dit is de vertrutting waar je volgens mij op de scène flink tegenaan mag stampen. Die mensen die niet uit hun gemakkelijke comfort gehaald willen worden, die mag je wel eens van hun kussentje schudden.

Gevaarlijk wordt het wanneer mensen die hun zin niet krijgen, gaan roepen dat het niet eerlijk is. "Deze regering is niet democratisch", "De verkiezingen zijn gestolen", "Vanuit mijn geloof verbied ik jou om bepaalde zaken te zeggen." Gifspuwerij zonder fundament. Bij deze mensen leiden tegenargumenten tot agressie. Hier kan je alleen maar hopen dat de beschaving toch nog voortschrijdt.

En dan is er nog de gunstige evolutie, waarbij mensen die recht van spreken hebben, steeds meer van zich laten horen: vrouwen, holebi's, mensen van kleur... De problemen die zij aankaarten, zijn terecht, maar helaas komt het nauwelijks tot een echt gesprek, omdat de slinger te sterk van de ene kant naar de andere zwiept.

Aan het ene uiteinde van de slinger heb je de 'aanklagers', die, hoewel hun vraag terecht is, soms te hard vragen naar bekentenissen van schuld. Aan het andere heb je de mensen die niks hebben met die schuld en vinden dat ze zich nergens over te verantwoorden hebben. Daartussen bengelen mensen die in de war zijn, omdat plots in vraag wordt gesteld wat vroeger normaal was en waar voor hen geen kwaad achter schuilde.

Geef het tijd. Zet vooral niet de hakken in het zand, drijf de discussie niet op de spits. De vraag is terecht, maar verwacht niet dat de oplossing er onmiddellijk is. Zoek de schuld niet bij gewone mensen. Het enige waar je in deze als gewone mens schuldig aan kan zijn, is dat je niet bereid bent te luisteren.

Hebt ge altijd lange tenen, moet ge nog karakter trainen.

Wie als theatermaker wél kan luisteren, begrijpt vanzelf waarom clichématige weergaven van bevolkingsgroepen niet meer van de tijd zijn. Misschien is de grote vergissing die we op de scène (en in het leven) kunnen maken, dat we in de val trappen van "ik bedoel het toch niet verkeerd, dus dan is het niet verkeerd."

Tegelijk hoop ik wel dat we goedmoedig mopjes met elkaar kunnen blijven maken. Dat wanneer ik bijvoorbeeld zeg: "zwijgen wijf en de keuken in!" dit extreem genoeg is zodat uit zo'n opmerking blijkt dat ik juist tegen dat soort vrouwonvriendelijke denkbeelden ben en met dat soort grappen wil aantonen hoe lelijk en lachwekkend zoiets is. Ironie, weet u nog?

Het blijft een evenwichtsoefening. Deze tijd is een oproep tot gevoeligheid, tot luisteren naar elkaar en oog hebben voor historische brutaliteiten: van handen afhakken tot zogezegd onschuldig in de billen knijpen. Tegelijk is het belangrijk om niet overgevoelig te worden. De wereld zal nooit een volledig roze wolk voor je zijn. Een beetje incassersvermogen hoort erbij.

Als ik Boerken Kevin was, zou ik zeggen "Hebt ge altijd lange tenen, moet ge nog karakter trainen."

'Rituel pour une métamorphose' - Comédie Française © Cosimo Mirco Magliocca

VAN WANNOUS TOT MAHFOUZ: SPEEL EENS EEN NIET WESTERSE THEATERTEKST

MATHIEU LONBOIS

Sophokles, William Shakespeare, Jean Racine, Henrik Ibsen, Bertolt Brecht, Hugo Claus. De kans is groot dat een of meerdere van die bekende theaterauteurs wel een belletje doen rinkelen. Maar heb je ook al gehoord van Saadallah Wannous, Tayeb Saddiki of Issam Mahfouz? Neen? Het nomadisch kunstencentrum Moussem wil daar verandering in brengen.

Mohamed Ikoubaan © Vincent Tilleul

De organisatie Moussem bestaat 21 jaar en kende al verschillende gedaantes. In het begin was Moussem een kleinschalig Antwerps muziekfestival, maar intussen groeide de organisatie uit tot een multidisciplinair kunstencentrum. Het hoofddoel: de Belgische kunstuizen toegankelijker maken voor andere verhalen en een ander publiek, door met de culturele instellingen samen te werken en hun nieuwe inzichten aan te reiken.

Mohamed Ikoubaan, oprichter en directeur van Moussem, groeide op in Marokko. Daar liep hij de zwaaiende van de lokale bioscoop plat, die voor speciale gelegenheden omgetoverd werd tot theaterzaal. Hij leerde er naast Arabische theaterstukken ook grote westerse toneelauteurs kennen als Shakespeare, Ibsen en Molière. "Al werden die teksten dan wel gemarokkaniseerd. De personages heetten dan niet Hamlet of Ophelia, maar bijvoorbeeld Ahmed en Fatima." Het omgekeerde was minder waar toen Ikoubaan op 26-jarige leeftijd naar België kwam. "Ik had en heb nog altijd het gevoel dat niemand hier Arabische auteurs kent."

Daaruit ontstond ook het idee voor Moussem Repertoire, een tijdelijk project van de organisatie om Arabische theaterstukken in het Nederlands te vertalen en uit te geven, in samenwerking met uitgeverij Bebuquin. Het project heeft zes vertaalde theaterstukken op zijn teller staan, van Libische, Syrische en Marokkaanse auteurs.

Voor de eerste tekst die vertaald werd, 'Rituelen, tekenen, veranderingen' van Syriër Saadallah Wannous, heeft een speciale plek in het hart van Ikoubaan. "Dat is een van de teksten die ik meenam in mijn koffer onderweg naar België. Wannous is een icoon in de Arabische theaterwereld, terwijl in het Westen vrijwel niemand van hem heeft gehoord. Hij was bijvoorbeeld de eerste Arabische auteur die door Werelderfgoedorganisatie UNESCO gevraagd werd om de theaterwereld toe te spreken op de Internationale Dag van het Theater in maart 1963. Dat wil wel wat zeggen."

"In 2015 brachten we de vertaalde tekst van Wannous meteen op de planken met het Toneelhuis in Antwerpen. Het werd een klein festival, 'Wannous Revisited', waarin we de auteur en zijn werk centraal stelden", vertelt Ikoubaan. "Zelfs artistiek leider Guy Cassiers had nog niet van Wannous gehoord! Nochtans is 'Rituelen, tekenen, veranderingen' een tekst met veel potentieel, ook voor een westers publiek. Wannous snijdt universele thema's aan die in elke cultuur wel weerklank vinden, over de driehoek tussen religie, politiek en seks. Als je een taboetekst zoekt, dan zit je hier wel juist: prostitutie, religieuze ongehoorzaamheid, overspel, homoseksualiteit... Wannous doorbreekt het allemaal (lacht)."

"Maar ja, het wringt nog altijd dat zo weinig mensen geïnteresseerd lijken om die auteurs te leren kennen", erkent Ikoubaan. "Het Westen heeft lang geloofd dat Europa de absolute bakermat van kunst was. En ook al is de Europese cultuur heel lang dominant geweest, toch merk je dat een eenzijdige focus op alles wat westers is vandaag niet meer werkt. Europa is niet meer hét centrum van de kunstwereld, maar één van de centra. Het Westen moet zich openstellen en kijken naar wat er gebeurt in de rest van de wereld. Anders dreigt Europa een oud museum voor cultuur te worden, iets uit het verleden."

Zelfs als je binnen België blijft, merk je al dat monoculturalisme vandaag niet meer realistisch is, gaat Ikoubaan verder: "Kijk naar onze grootsteden zoals Brussel of Antwerpen, dat zijn smeltkroezen van culturen. Je kan dat toch niet meer negeren? Dat zou niet alleen maatschappelijk onverantwoord zijn, het zou opricht een verarming zijn voor alle mogelijkheden die kunst te bieden heeft."

Een van de belangrijkste manieren om die zuiver westerse focus te veranderen, is het onderwijs. Daarom werkt Moussem samen met onderwijsinstellingen, legt Ikoubaan uit. "We adviseren de theateropleidingen over internationalere perspectieven, over tekstkeuzes. Als je altijd maar dezelfde Europese of Angelsaksische teksten, hetzelfde repertoire, opnieuw en opnieuw blijft onderwijzen, dan verandert er niets. Zo krijgen toekomstige theatermakers de reflex niet om verder te kijken dan de lokale verhalen en auteurs. Ik merk dat de toneelopleidingen dat de laatste jaren almaar beter beseffen."

Ook amateurgezelschappen kunnen hun steentje bijdragen. "Ik snap dat het niet evident is voor mensen die met hun hobby bezig zijn, in hun vrije tijd, om heel actief in te zetten op multiculturalisme. Maar interesse tonen in een wereldser repertoire, verder kijken dan de auteurs en teksten die je al kent, kan heel verrijkend zijn en het is een kleine moeite. Daar is nog vooruitgang te boeken."

Het project Moussem Repertoire is ondertussen afgelopen, want er verschijnen niet meteen nieuwe vertalingen en uitgaven meer. Dat betekent niet dat het hier stopt voor Ikoubaan: "We hebben nog voor een twintigtal andere Arabische voorstellingen in Vlaamse cultuurhuizen Nederlandse boventiteling voorzien. Met een beetje herschrijf- en redactiewerk kan je daar makkelijk mee aan de slag. Als theatergezelschappen geïnteresseerd zijn, kunnen ze gerust contact opnemen voor die teksten en ander advies."

حميد : فسد البلد، وتغيرت أحواله يا شيخ

ابراهيم : لم يعد المرء يتعرف على الشام التي ألفناها. شام المحبة والغيرة. ألمت بنا جائحة بدلت العفة فجوراً، والأمن قلقاً وجنوناً. ألم تصلك أخبار أماسة، وما فعلته بالرجال! لا أدري من أين تهب علينا هذه الفوضى! منذ حكاية النقيب تزلزلت المدينة، وانقلب عاليها سافلها

HAMID: De stad is veranderd in een beerput, Sjeik.
IBRAHIM: Damascus, stad van liefde en hartstocht valt niet meer te herkennen. We zijn getroffen door een epidemie die van kuisheid losbandigheid maakte, van veiligheid onrust en waanzin. Hebt u niet het nieuws gehoord over Almasa en wat ze met mannen doet. Ik weet niet vanwaar deze chaos aan komt waaien. Sinds het voorval met de Naqib heeft een aardbeving de hele stad ondersteboven gekeerd.

KUNSTENAARS IN DE COULISSEN

De kuisploeg

KURT VELGHE

In recensies of bij het publiek krijgen ze nauwelijks aandacht, maar neem hen weg en je theatervoorstelling wordt naakt gespeeld, valt zonder licht of gaat niet eens door. In 'Kunstenaars in de coulissen' geven we het woord aan de tovenaars in de schaduw van het grote podium. Aflevering 10: de kuisploeg.

“Je wilt niet weten wat wij soms vinden!”

MARCELA DA SILVA (41) 30CC LEUVEN

“Al negen jaar werk ik voor de stad Leuven. In 30CC maak ik de loges voor de artiesten schoon, ik poets de toiletten en ik stofzuig de zalen. Je wilt niet weten wat wij soms vinden!”

Wat laat het publiek zoal achter na een voorstelling?

“Gewoonlijk zijn dat zakdoekjes, een handschoen, sleutels en gsm's. Al vinden we soms ook héél rare dingen terug.

Sokken en panties, bijvoorbeeld. Wie doet die nu uit in een schouwburg? (lacht) Maar toch, een warme oproep voor het publiek om je broekzak of je handtas te controleren voor je weggaat.”

“Heel af en toe zit er ook een aangename verrassing bij. Zo heb ik eens een briefje van 20 euro gevonden. Een briefje van 100 jammer genoeg nog nooit!”

Heb je vaak contact met artiesten?

“Veel artiesten ontmoet ik niet, want ik werk vooral overdag, maar ik zie hen natuurlijk wel als ze nog een doorloop of een repetitie hebben. Dan zeg ik altijd vriendelijk hallo. Maar ik laat hen wel focussen op hun werk. Ik heb trouwens geen tijd om lang te staan babbelen, want mijn werk moet óók in orde zijn (lacht).”

“De meeste mensen die ik ontmoet heb, zijn sympathiek en dankbaar voor wat wij doen. Ik herinner me bijvoorbeeld dat ik een speciale klik had met een groep Brazilianen die muziek kwamen spelen. Ik ben zelf oorspronkelijk van Brazilië, dus hebben we een tijdje in het Portugees gebabbeld. Wat een vriendelijke mensen waren dat! Soms zitten er ook dikkenekken tussen die artiesten, mensen die ons werk vanzelfsprekend vinden. Nochtans is een propere zaal belangrijk!”

Doe je je job graag?

“Ik probeer altijd positief en blij te zijn. Dus ja, ik doe mijn job graag. Ik kan mijn facturen betalen, ik heb leuke collega's die me geholpen hebben om Nederlands te leren en ik werk in een prachtige schouwburg, in het centrum van Leuven, dus alles is dichtbij. Ook mijn favoriete gebouw, het Leuvens Stadhuis op de Grote Markt. Als ik hier om vijf uur 's ochtends aankom om te werken, zie ik op het einde van de Bondgenotenlaan hoe mooi dat gebouw verlicht is. Wat een uitzicht om de dag mee te starten.”

“Dat betekent niet dat alles even leuk is natuurlijk. Zeker als er confetti of valse sneeuw gebruikt wordt tijdens een voorstelling, en die waait de zaal in. Dat plakt vreselijk, en dan is dat op je knieën stoel per stoel afdaggen, om alles schoon te krijgen. Dat hoort bij de job natuurlijk, en het podium is er vaak nog erger aan toe! Gelukkig moeten de technici dat doen, dan heb ik wel medelijden. Soms sturen we dan foto's door naar elkaar en zetten we erbij: 'Wat is er hier nu weer gebeurd?' (lacht).”

Phun Neang © Ineke Sissau

PHUN NEANG (51) CC 'T VONDEL HALLE

“Lang geleden werkte ik in de modesector en dat zie je nog aan mij. Dan kom ik in mijn hakjes en mooie kleedjes aan op het werk. Wat is dat voor een poetsvrouw, moeten de mensen soms denken (lacht). Na een carrière als verpleegster in een rusthuis, werk ik nu al bijna 6 jaar als poetsvrouw bij CC 't Vondel in Halle. Als er een voorstelling of een evenement is, moet ik ervoor zorgen dat alles proper is.”

Wat vind je het boeiendst aan je job?

“Ik vind het heel interessant om te zien hoe een voorstelling tot stand komt terwijl ik de zaal poets. De opbouw van de techniek, het licht, de podia. Hoe de zaal plots helemaal kan veranderen van voorstelling tot voorstelling.”

“Het is bijzonder om koffie te zetten voor mijn idolen van vroeger.”

“Sociaal contact is ook heel belangrijk voor mij. Gelukkig heb ik toffe collega's. Ik kom daarom graag na mijn uren vrijwilligerswerk doen 's avonds. Dan kan ik de artiesten ontvangen, een babbeltje met hen slaan en de voorstelling zien. Dat is mooi meegenomen!”

Welke artiesten blijven je bij?

“Het is bijzonder om koffie te zetten voor mijn idolen van vroeger, zoals Clouseau en Soulsister. De comedian William Boeva herinner ik me ook nog goed, dat was een erg fijne man. Ik heb vooral goede ervaringen met artiesten. Al heb je ook moeilijke mensen. Een bepaalde roodharige zangeres is bijvoorbeeld niet zo'n makkelijke eter, herinner ik mij (lacht). Maar ze bleef wel vriendelijk hoor.”

DE OVERKANT

De overkant
dat is het verlangen
de wind die gaat liggen
een nieuw begin

geen zuurstof - zoektocht
geen zwijgend kind
dat aan je trekt
dat al die tijd
ontroostbaar lijkt

de overkant
dat is het verlangen
een staakt-het-vuren
pauze, spatie, punt
niet enkel loopgraven
maar begane grond

geen gapende gaten
geen noodrantsoen
niet het verleden
dat staat te bedelen
om een nieuwe start

de overkant
dat is het verlangen
muren slopen
steen per steen
hart op tafel
blijven hakken
openbreken

pantser af
wapens neer.

SPLITSREEN

*Amina Belôrf schrijft proza en poëzie.
In 2020 debuteerde ze met 'Zonder
het licht te breken'. Met deze ode aan
de kwetsbaarheid maakte ze een
voorstelling waarbij ze samen met
muzikante Sarah De Wilde poëzie met
muziek laat samensmelten.*

Othello Blackface 18-19 century

SMIJT DIE ZWARTE SCHMINK WEG

IRIS VERSTRAETEN

Blackface is een taboe, en terecht. Een wit gezicht zwart of bruin maken, dient geen enkel hoger doel en draagt een heleboel emotionele, koloniale bagage met zich mee. Het is een vorm van controle nemen over iets dat niet aan jou toebehoort.

Toch lijkt blackface onlosmakelijk verbonden met bepaalde vormen van theater. Denk maar aan Sinterklaas en zijn Zwarte Pieten. Er is een reden waarom we de laatste jaren meer en meer roetpieten zien opduiken: inclusie en respect. “Ja, maar... en onze tradities dan?” hoor je mensen al van mijlenver roepen. Toch evolueren tradities ook mee met de tijd. Voortschrijdend inzicht, noemt men dat. Ook ‘heksen’ verbranden was ooit een traditie.

Vandaar mijn voorstel: ik schilder de geschiedenis van een heilig huisje, en vraag jullie dan om het omver te schoppen. Blackface is van alle tijden, maar écht niet meer van deze tijd.

EEN GESCHIEDENIS VAN DUIVELS EN DOMMERIKEN

Al in het oude Griekenland duikt blackface op, bij de feesten ter ere van de god Dionysos. Tijdens die theatrale stoeten en optochten, en later op het podium, droegen acteurs maskers om de karaktertrekken van hun personage voor te stellen. Ook zwarte maskers, zoals archeologische vondsten in antieke theaters aantonen. Vermoedelijk moesten deze maskers Afrikaanse slaven voorstellen, die op de planken al snel met het komisch-idiote geassocieerd werden.

Blackface is van alle tijden, maar écht niet meer van deze tijd.

Ook Dionysos werd regelmatig met zwart gezicht afgebeeld. Deze god, verbonden met het theater, is bovendien de belichaming van losbandigheid en zelfs van het duivelse. Op die manier vinden vernederende stereotypes over mensen van kleur hun oorsprong al in de klassieke oudheid.

Een sprong in de tijd nu naar de commedia dell'arte, een vorm van improvisatietheater die heel populair was in het Italië van de zestiende tot de achttiende eeuw. Dezelfde gemaskerde typetjes keerden altijd maar terug

Harlekijn

bij de commedia dell'arte, waarvan Harlekijn zonder meer de domste was. En je raadt het al: Harlekijn droeg een zwart masker. Ook de link tussen blackface en het duivelse keert terug in dit personage. De naam Harlekijn/Arlecchino zou immers afkomstig zijn van hellechino, wat simpelweg ‘kleine duivel’ betekent. Deze negatieve stereotypen schetsen een veelzeggend beeld van hoe witte machthebbers hun medemensen van kleur bekeken.

Ook het Elizabethaans theater in Engeland voerde regelmatig zwartgeverfde duivels ten tonele. En ja, ik moet het nu ook hebben over de grote William Shakespeare. Niet over de duivels in zijn stukken (opvallend weinig!), wél over het stuk ‘Othello’, ofwel ‘the Moor of Venice.’ Shakespeare gebruikte de term Moor waarschijnlijk als synoniem voor Afrikaan, waardoor je logischerwijze een zwarte acteur zou verwachten in de titelrol. Othello is namelijk een Afrikaanse generaal die zich een weg probeert te banen door een Europese samenleving vol racistische vooroordelen. Toch wordt de rol sinds de première in 1608 quasi altijd vertolkt door een witte man in blackface.

Hoewel Shakespeares zwarte personage beduidend minder duivels of dom is dan in de voorgaande eeuwen het geval was, is Othello niet vrij van zonden. Hij is naïef en laat zich makkelijk manipuleren door tegenspeler Iago. Zo wordt blackface alweer gekoppeld aan negatieve stereotypen.

MASKER VAN ONDERDRUKKING

Negentiende-eeuws Amerika maakte het verband tussen blackface, slavernij en racisme wel erg expliciet. Deze periode (1850-1870) kende immers het hoogtepunt van de blackface minstrelkunst. Blackface minstrelen waren reizende witte artiesten die in hun shows een karikatuur neerzetten van Afro-Amerikaanse slaven. Het bekendste voorbeeld hiervan is Jim Crow, een personage uit 1830, met versleten kledij, krullende pruik en - uiteraard - een zwart geschminkt gezicht. De naïeve Jim Crow danste wild en bezong in een overdreven accent hoe gelukkig hij was met zijn slavenleven.

De idiote blackface-personages waren ideaal om de angsten van de witte bevolking te bezweren.

De Verenigde Staten schaften slavernij pas af in 1865. Zwarte mensen werden plots als een bedreiging gezien, waardoor de minstrelkunst een extra boost kreeg. De idiote blackface-personages waren tenslotte ideaal om de angsten van de witte bevolking te bezweren. Deze theatervorm toont duidelijk hoe blackface, onbegrip en onderdrukking met elkaar verweven zijn. Want wie durft nu nog te beweren dat Jim Crow gelukkig was op de plantages?

Shirley Temple in 'The Littlest Rebel'

HUID IS GEEN KOSTUUM

Met de opkomst van film en televisie, bereikte blackface nog een groter publiek. Zo verscheen kindster Shirley Temple met een pikzwarte snoet op het grote scherm in ‘The Littlest Rebel’ (1935). Ook andere grote namen maakten zich hier schuldig aan, denk aan Anthony Hopkins in de BBC-editie van ‘Othello’ (1981). Bijna 400 jaar na de eerste voorstelling wordt dit personage nog steeds vertolkt door een witte man, al dan niet in zwarte make-up. Pas in de jaren 1960 beginnen theatermakers dat in vraag te stellen.

Toch duurt het nog jaren voor theatergezelschappen de centrale thematiek van ras en racisme in Othello erkennen en ermee aan de slag gaan. In Nederland, bijvoorbeeld, wordt de titelrol pas in 2018 voor het eerst gespeeld door een zwarte acteur. Daarbij koos het gezelschap voor een radicaal contrast: de overige, witte personages, werden éxtra wit geschminkt, een sterke confrontatie met een racistische maatschappij.

Dat brengt ons weer in het heden, met Zwarte Piet en confraters in het midden van de blackface-discussie. Hoe traditioneel of goedbedoeld ook, witte acteurs schmink je vandaag niet meer zwart. Het gaat tenslotte niet om de bedoeling, maar om de impact. De traditie verbindt ongelooflijk veel negatieve stereotypen aan een zwarte huidskleur, die gewoon écht niet kloppen. Mensen van kleur zijn niet dom of lui of des duivels. Het beeld dat blackface creëert, neemt een deel van hun menselijkheid weg. En daarbij, sinds wanneer is iemands huid een kostuum? Luguber is het, net als de hele geschiedenis van blackface.

En theater... dat is het mooiste wat er is. Het valt niet te rijmen met het gebruik van blackface. Blijf dus weg van die zwarte schmink. Zo simpel is het.

Zanger Al Jolson in blackface © Florence Vandamm/Condé Nast via Getty Images

ACTEURS MET JONGDEMENTIE SPELEN EIGEN VERHAAL IN 'DE LOTELING'

JOANNA WILS

Bataljon en Het Ventiel maakten met 'De Loteling' een confronterend, emotioneel stuk. Theaterconventies werden aan de kant geschoven om mensen met jongdementie de hoofdrol te laten spelen in hun eigen verhaal. Daarmee doorbraken ze niet enkel een taboe, maar kropen ze ook onder de huid van het publiek.

'De Loteling' is een productie van theatercollectief Bataljong en Het Ventiel, een vrijwilligersorganisatie die zich inzet voor mensen met jongdementie. "We wilden geen voorstelling maken over jongdementie, maar een voorstelling waarin mensen met jongdementie op het podium stonden", vertelt Gudrun Callewaert. Ze is bestuurslid bij Het Ventiel en partner van een persoon met jongdementie. Arne De Jaegere, hun zoon en verbonden aan Bataljong, werd een van de twee regisseurs.

De Jaegere: "We kwamen al snel tot de conclusie dat een vast script en audities niet zouden werken. We begonnen laagdrempelig met improvisatieopdrachten en we zijn ook bij mensen thuis geweest om te luisteren naar hun verhaal."

Callewaert: "Daarna kondigden we aan dat we een theaterstuk gingen maken. Iedereen van de groep die wou meedoen, kon meespelen. Er vielen een paar mensen weg, maar er kwamen er ook een paar bij."

Zo voegden Luc Vekeman, gediagnosticeerd met jongdementie, en zijn partner Sabine Van Caneghem zich bij de groep.

Van Caneghem: "Ik dacht eens te gaan luisteren en kijken. Zo zijn we erin gerold, zonder volledig te beseffen wat de volgende stappen waren."

Hoe verliepen de repetities?

De Jaegere: "We hebben een jaar lang gerepeteerd. We probeerden dertig dingen, om er één van over te houden. Het begon met pure expressie, later gebruikten we stukjes van de verhalen van mensen in de repetities. Zoeken, proberen, luisteren, aanpassen: we hebben vooral veel dingen laten gebeuren."

GUDRUN CALLEWAERT

"De boosheid was niet gespeeld, die was echt, en dat voelde je."

© Ludwig Lemiegre

Callewaert: "Ik denk dat onze grote sterkte was dat het niet op voorhand vastlag welke kant het stuk moest uitgaan, waardoor de uiteindelijke voorstelling het echte verhaal van de mensen vertelt. De regisseurs durfden het stuk uit handen geven."

Hoe verwerk je al die input dan tot een coherent toneelstuk?

De Jaegere: "We zochten naar wat de groep wou brengen. Zo merkten we dat veel mensen met een zekere kwaadheid stonden tegenover 'de ziekte'. Dan hebben we besloten om van 'de ziekte' een concreet personage te maken. Ook de onzekerheid rond de diagnose

© Kathleen Gheysen

verwerkten we in het stuk. Een correcte diagnose laat vaak jaren op zich wachten. De onzekerheid, de afwijzing en het ongeloof die met dat lange traject gepaard gaan, wilden we in het stuk steken."

Van Caneghem: "De pijn van alle koppels zit erin verwerkt. Ook de betutteling maakt daar deel van uit: zodra je een diagnose krijgt, wordt je leven overgenomen. Als je je niet houdt aan wat de medische wereld je voorschrijft, ben je een afwijking. Dat is heel confronterend en mensonterend."

Het stuk heeft dus een sterke autobiografische invulling?

Callewaert: "Absoluut. De mensen met jongdementie en hun partners speelden allemaal zichzelf. Om dicht bij hun persoonlijke verhalen te blijven, hebben we het stuk verscheidene keren herschreven. De acteurs creëerden situaties waarop de mensen reageerden. Bij de ene persoon nam de ziekte zijn fiets af, van Luc werden zijn boeken afgenomen. De boosheid die daarop volgde, moest niet gespeeld worden: die was echt. Dat voelde je. Die authentieke emoties maakten het stuk zo zuiver."

Er wordt weleens gezegd dat het net moeilijk is om jezelf te spelen.

De Jaegere: "Wie zichzelf speelt, stelt zich heel kwetsbaar op. Dat kan alleen als je je veilig voelt. Een sterkte van het stuk is dat we een vriendengroep waren. De laatste week voor de première hebben we zelfs gevraagd aan de persoon die 'de ziekte' speelde om zich even terug te trekken uit de groep. Er

SABINE VAN CANEGHEM

"We zaten met heel veel schaamte, maar de repetities waren heilzaam."

was spanningsverlies: het werd te gezellig waardoor mensen niet meer kwaad op hem werden."

Door een corona-onderbreking brachten jullie de voorstelling in twee reeksen. Is er in tussentijd veel veranderd?

De Jaegere: "Tussen beide reeksen zijn twee mensen overleden. We beslisten om verder te spelen met hun partners. We wilden hen niet zomaar schrappen of vervangen, maar het werd wel een volledig andere voorstelling."

Van Caneghem: "Op een bepaalde manier was die tweede voorstelling completer. Het publiek kreeg nu een beeld van de diagnose tot het moment dat je partner overlijdt."

De Jaegere: "De tweede reeks was ook rauwer. Veel personen waren in die twee jaar tijd achteruitgegaan. De *joie de vivre* uit 2019 was verdwenen. Maar dat hoort bij de veranderlijkheid van het hele project: we hebben niet geprobeerd om die levensvreugde terug te vinden, maar de andere toon aanvaard."

Wat heeft de voorstelling op persoonlijk vlak betekend?

Van Caneghem: "De repetities waren heilzaam. Het was fijn om onder lotgenoten te zijn, omdat je dan niks moet verbergen."

Callewaert: "Ook op het podium voel je je gedragen door elkaar, terwijl je als partner net heel kwetsbaar en heel eenzaam bent."

Hielp de voorstelling om het taboe rond jongdementie te doorbreken?

Van Caneghem: "Op het moment dat we deel werden van het project, was mijn werkgever nog niet op de hoogte van onze situatie. We zaten met heel veel schaamte. Enkel familie en dichtste vrienden waren op de hoogte. Het project dwong ons om het te delen. Plots zagen we onszelf op Het Journaal."

"Er is nog maar weinig geweten over de ziekte. Ik wist vroeger ook niet dat het zo erg is, dat er zoveel vormen bestaan en dat er zoveel onbegrip heerst. Het publiek zat ook vaak met ongeloof. Er viel altijd een stille alvorens de mensen begonnen te applaudisseren."

De Jaegere: "Het was echt de bedoeling om een stuk te maken met impact. De ambitie was om niet alleen voor eigen familie te spelen, maar ook om een platform te creëren om jongdementie bespreekbaar te maken."

Kijkt iedereen er dan positief op terug?

Van Caneghem: "Zeker, het was mooi om Luc te zien openbloeien en die groep te zien groeien."

De Jaegere: "Ik vond zowel het traject als het eindresultaat heel krachtig. Ik geloof wel in geëngageerd theater: theater is niet alleen van professionele acteurs in mooie schouwburgen. Het gaat over emotie: theater is van iedereen."

WIST JE DAT?

SCHANDALIG!

THEATER EN TABOES

DOMINIC DEPREEUW

Niet fluiten op de scène, zeg nooit Macbeth... Het theater heeft zo zijn eigen dingen die niet mogen, of waarover niet kan worden gesproken. Tegelijk is theater geregeld taboedoorbrekend en probeert het thema's net wel bespreekbaar te maken. Vaak is dan 'het kot te klein'. Hieronder enkele leuke voorbeelden van wanneer theater in de taboe- en schandaalsfeer zat, met vier oorzaken voor taboes in het theater.

1 GESLACHT

Margaret Hughes (1630 – 1719) wordt over het algemeen gezien als de eerste vrouwelijke actrice. Tot dan was het theater voorbehouden voor mannen: vrouwelijke personages werden ook door mannen vertolkt, tot in het Elizabethaanse theater van de 17de eeuw. Shakespeare maakte in zijn stukken geregeld allusie op die dubbelzinnige situatie. Hij verzong verhaallijnen waarin vrouwelijke personages zich verkleedden als man en vervolgens aanzien werden voor een man. Tot Margaret Hughes op 8 december 1660 geschiedenis schrijft. Op haar 30ste verschijnt zij als eerste vrouw op het toneel, in de rol van Desdemona in 'Othello'.

OOH!

Portret van Margaret Hughes © Peter Lely

Het is een periode van grote veranderingen in het Engelse theater. Er heerst bijvoorbeeld een discussie uit bezorgdheid dat het tegennatuurlijk zou zijn dat mannen zich als vrouwen verkleden. Er worden associaties gemaakt met homoseksualiteit, op dat moment ook een absoluut taboe. Dat inspireert de toenmalige koning Karel II van Engeland, zelf een gretig theaterbezoeker, om in 1662 een koninklijk bevel uit te vaardigen dat voortaan alle vrouwenrollen alleen nog maar mogen worden gespeeld door vrouwen.

De vrouwelijke pionier Margret (of Peg) Hughes stond bekend om haar charmes. In dagboeken en brieven uit die tijd staan omschrijvingen als "een machtig mooie vrouw", of "een grote schoonheid, met donker ringetjehaar, een fijn figuur en bijzonder goede benen." Ze zal de rol toch niet gekregen hebben door haar looks, zeker? Of omdat ze heel close was met de koning en een relatie had met zijn neef, prins Ruprecht? Ongelooflijk toch wat je toen als vrouw moest doen voor een rol. Dat is nu helemaal veranderd, toch?

2 STATUS

Een ander monument uit de theatergeschiedenis is Konstantin Sergejevitsj Stanislavski (1863 – 1938).

Hij zal als man toch geen tegenstand hebben gevoeld om het theater in te gaan? Hij kwam uit een van de rijkste families van Rusland. Bovendien waren de Aleksejevs (Aleksejev is zijn familienaam van geboorte) heel actief in het culturele leven van Moskou. Broodje gebakken, toch? Nee hoor. Het voornemen om acteur te worden, was taboe voor iemand uit zijn maatschappelijke klasse in Rusland. Tot dan toe waren acteurs lijfeigenen van de Russische adel. De Aleksejevs waren rijk en hadden fabrieken. Tot de Russische Revolutie in 1917 gebruikte Stanislavski zijn rijkdom om theaterexperimenten te financieren. Om zijn familie niet verder te bruuskieren, verscheen hij tot zijn 33ste alleen als amateurtoneelregisseur en -acteur op het toneel. Stanislavski was een toneelnaam die hij in 1884 aannam om zijn 'lage' toneelactiviteiten voor zijn ouders verborgen te houden.

Stanislavski

Hoe dan ook heeft Konstantin Stanislavski zijn theaterwerk kunnen uitoefenen en de weg gebaad naar de hedendaagse natuurlijke speelstijl. Sindsdien is valse pathetiek een taboe geworden. Tenzij je Studio 100 bent.

4 NAAKTHEID

'Jezus en bloot' - Tannhäuser

Naaktheid en seks zijn gewoonlijk het eerste waar je aan denkt als het woord taboe valt. De voorbeelden van schandalen door bloot op de scène zijn legio. Gelukkig kunnen we eindelijk de natuurlijke schoonheid van het lichaam weer wat waarderen zonder misplaatste verontwaardiging. Hoewel, voor de grote godsdiensten blijft seks een lastige aangelegenheid. Eigenlijk is elke religie samen te vatten als "met God f**k je niet". Christenen bijvoorbeeld zien hun held Jezus nog altijd het liefst als een vrijgezel die zich niet overgaf aan zoiets onreins als seks (voor het huwelijk).

3 AFKOMST

Het kon niet anders dan hommeles worden met 'Schlingensief's Container', een grimmige theatervariant op het tv-programma 'Big Brother'. Film- en theatermaker Christoph Schlingensief had tijdens de Wiener Festwochen in 2000 een container geplaatst waarin asielzoekers verbleven. Zij traden op zoals kandidaten in 'Big Brother'. Bezoekers konden dagelijks met openbare stemmingen een van hen de container uitsturen, en daarmee zogezegd het land uitzetten. Op het dak van de container waren xenofobe verkiezingsaffiches aangebracht van de rechts-populistische partij FPÖ ("Stop het asielmisbruik"), een FPÖ-vlag en een spandoek met de woorden "Buitenlanders eruit". Er werd ook een spandoek opgehangen met het SS-motto "Onze eer betekent loyaliteit", wat leidde tot een rechtszaak door de FPÖ.

Goed, het project van Schlingensief was dan wel provocatief. Maar misschien was het toch niet overbodig. Op de Vlaamse podia bijvoorbeeld is het nog steeds met een vergrootglas zoeken naar wat kleur en diversiteit.

Zo is zelfs in 2015 nog een theaterdirecteur ontslagen voor naakt in een voorstelling. De jonge Russische regisseur Timofej Kuljabin was zo onverstandig om in Wagners opera 'Tannhäuser' Jezus op te voeren te midden van schaars geklede vrouwen. In modern theater moet alles kunnen, dat weten wij in het Westen al lang. Maar in Novosibirsk, een stad met bijna 1,5 miljoen inwoners, protesteerde de Russisch-orthodoxe kerk onmiddellijk. Met succes, want al snel werd niet alleen Kuljabin, maar ook theaterdirecteur Boris Mezdrisj ontslagen door de Russische minister van Cultuur. Mezdrisj had geweigerd om de regisseur opdracht te geven de scène aan te passen. Ook voor demonstraties van orthodoxen tegen de 'porno-opera' zwichtte hij niet. Hij werd ontslagen omdat de naaktscène "in een met belastinggeld gefinancierd theater ontoelaatbaar is", zei onderminister van Cultuur Vladimir Aristarcho.

Onbedoeld hebben die orthodoxen wel een potentieel leuk concept bedacht: de porno-opera. Ik kijk al begerig uit naar Eddy Lipsticks versie van 'De toverfluit'.

Schlingensief's Container

Blackbird - Theater PACT © Stijn Bollaert

KATHY VAN DEN BOSSCHE (PACT)

“Onze stukken zitten vaak op het kruispunt van realiteit en fictie.”

Hoe breng je een moeilijk onderwerp op de planken?

GEZELSCHAPPEN GEVEN TIPS

BERNARD SOENENS

Wat als jouw gezelschap de taboesfeer wil opzoeken? OPENDOEK-magazine ging te rade bij twee gezelschappen die moeilijke onderwerpen niet uit de weg gaan. Theater Pact uit Aalst en het Gentse toneelgezelschap La Barraca delen hun ervaringen en tips.

Theater Pact uit Aalst zocht de voorbije decennia nonstop theaterteksten rond moeilijk bespreekbare onderwerpen. Al in 1984 bracht het gezelschap met ‘La Cage aux Folles’ een voorstelling over de gay community, transgenders en travestieten - destijds geen vanzelfsprekend thema. In latere jaren passeerden onder andere depressie, zelfdoding, het verlies van een kind, de bende van Nijvel en de migratieproblematiek de revue. Toch is het stigma ‘taboetheater’ niet aan Pact besteed. Ze leggen de focus op de waarde van de theatertekst en de maatschappelijke relevantie ervan en schrikken er niet voor terug om grote maatschappelijke verhalen en thema’s te brengen.

Regisseur Jim T. Maes van La Barraca in Gent kiest dan weer bewust níet voor die grote verhalen. “De grote taboes durf ik niet aan: wie ben ik als heteroseksuele man van middelbare leeftijd uit de gegoede klasse om over pakweg het vluchtelingenprobleem mee te praten? Ben ik dan geloofwaardig voor het publiek? Neen, dan mik ik liever op de kleine verhalen, zoals in het tv-programma ‘Man bijt hond’ vroeger.”

“Ik herinner me bijvoorbeeld een fragment waarbij de kinderen in een gezin zich zorgen maakten om hun oude vader, omdat hij nog met de auto reed. Ze durfden het gesprek niet aangaan om hem te overtuigen ermee te stoppen. Een eenvoudige scène die de aanleiding was om verder door te denken, te speculeren. Wat als die man toch een ongeval zou oplopen? Dat zijn de verhalen die ik inspirerend vind.”

De waarom-vraag

Beide gezelschappen benadrukken het belang van de waarom-vraag. Waarom spelen we een bepaalde tekst of brengen we een bepaald thema ter sprake? Dat is altijd de eerste vraag die het Artistiek Comité bij Pact zich stelt, leggen leden Kathy, Benny en Rubben uit. Daarna begint de zoektocht naar een kwalitatieve, waardevolle theatertekst rond een relevant onderwerp, waarbij regisseur en acteurs zich betrokken voelen, zodat de voorstelling kan groeien vanuit een zekere noodzaak.

Een handig hulpmiddel bij die zoektocht is de ‘schatkamer’, een archief waarin Pact goedgekeurde theaterteksten verzamelt. “Wanneer een gastregisseur een voorstelling wil maken met ons, mikt die nogal eens op een tekst uit de schatkamer. We verzamelen daar trouwens niet alleen theaterteksten, maar ook films en boeken die ons aanspreken.”

Bij La Barraca plannen de medewerkers een moment in de lente in waarop ze samenkomen voor een brainstorm, die ze ‘Vijgen na Pasen’ noemen. Iedereen die aan het nieuwe seizoen wil meewerken en inspirerende ideeën op papier heeft staan, is dan welkom. In tegenstelling tot Pact werkt La Barraca vaak met eigen scripts, eerder dan met een afgewerkte theatertekst.

Regisseur Jim T. Maes vertrekt vanuit kleine scènes en ideeën en geeft zijn acteurs opdrachten, die variëren van improvisatie en beweging tot schrijfp opdrachten. Zo komt langzaam maar zeker een script tot stand, dat pas in een later stadium een eindproduct wordt.

Werner Verelst, een andere regisseur bij La Barraca, pakt het anders aan. Ook hij vertrekt van een idee en van zijn gevoel, maar de tekst is volgens hem beter al klaar bij de aanvang van het repetitieproces. “Zodra de cast bekend is na Pasen, begin ik te schrijven met de acteurs en hun personages in het achterhoofd”, vertelt hij. “Ik zorg er altijd voor dat er een boodschap in mijn script zit. Ik ben gelukkig als mijn stukken mensen écht raken.”

TIP

Of je nu een bestaande tekst kiest of zelf een script schrijft, stel altijd de vraag: waarom spelen we deze tekst? Waarom brengen we dit onderwerp?

Praten, praten, praten

Zowel bij Pact als La Barraca wordt er gehamerd op de harmonie binnen de ploeg. Zeker bij moeilijke onderwerpen is het belangrijk dat iedereen op dezelfde lijn zit. “Met mensen die elkaar al kennen en vertrouwen loopt een gesprek over verschillende standpunten meestal vlot. Dan durven ze zich makkelijker uitspreken over wat ze zelf taboe vinden. Eerlijkheid is daarbij het sleutelwoord”, klinkt het bij Pact. Als er toch onenigheden zijn, praten ze die met de ploeg uit, zodat iedereen zich goed voelt bij de artistieke keuzes.

TIP

Praten helpt. Zeker bij moeilijke onderwerpen is het belangrijk dat de ploeg op dezelfde lijn zit.

Zo’n gesprekken kunnen interessante inzichten opleveren, dat weet ook regisseur Verelst van La Barraca: “Praten kan het stuk alleen maar ten goede komen. Zo kunnen regisseurs en acteurs *samen* iets voelen. Als het discussie oplevert en jullie raakt, moet je ervoor durven gaan, want dan zal het publiek óók iets voelen.” En als je dat vertrouwen binnen de ploeg eenmaal hebt, zullen de spelers zich ook sneller openstellen. “Dan durven acteurs wat meer experimenteren, eens iets anders proberen. Niet wat ze de dag ervoor deden, maar wat ze op dat moment voelen. Dat kan tot verrassingen leiden en dan geef ik graag feedback.”

Maar ook al is de input van acteurs belangrijk, ze moeten daarna hun vertrouwen stellen in de regisseur, die deze input stileert en een dramatische invulling geeft.

WERNER VERELST (LA BARRACA)

“Bij moeilijke onderwerpen moet je het donkere erkennen, maar ook de schoonheid durven tonen.”

‘Looden confituur’ - La Barraca © Jean Pierre Fack

Actuele thema's

De actualiteit kan Pact inspireren. Jaren geleden maakten ze een voorstelling over de Bende van Nijvel. Het stuk kwam er, omdat ze een grote noodzaak merkten bij het publiek, vertelt het Artistiek Comité: "Het thema leefde bij de mensen. Ze wilden antwoorden, terwijl justitie veel te traag ging. We moesten daar iets mee doen, dus ging regisseur Mark De Wit aan het werk met tekst en regie. Hij probeerde de waarheid zo goed mogelijk te benaderen." De voorstelling werd uiteindelijk een succes, met zelfs een aantal voorstellingen op verplaatsing. De overheid zag er een taboe in en bestrafte Pact tot tweemaal toe met een kortgeding.

Regisseur Kathy Van den Bossche vond met 'Brieven aan Nur' (van auteur Rachid Benzine) dan weer inspiratie in de actualiteit van de jihadbruiden. Het hoofdpersonage is een moslima die naar België kwam, maar terugging naar Irak om IS-bruid te worden. "Dat was voor heel wat Vlamingen meteen een taboe", vertelt ze. "We hadden dus een beperkt publiek. Wie er wel was, kreeg mededogen met het meisje dat beseft dat ze de foute keuze had gemaakt en wilde terugkeren. Na de voorstelling was het publiek enthousiast om de rest van de avond in het theatercafé te discussiëren over dit politiek probleem op het kruispunt van realiteit en fictie. Daar zitten wij met onze stukken vaak dichtbij."

TIP

Durf actuele thema's aan te snijden.

Voor '4.48 Psychosis', over psychisch lijden, raadpleegde regisseur Benny D'haeseleer een psychiater om te doorgronden wat het hoofdpersonage meemaakt. Je krijgt dan geen spektakel als toeschouwer. "Soms willen mensen gechoqueerd worden, maar de hamvraag is wat er in het hoofd van iemand speelt die geen andere uitweg ziet dan zelfdoding. Een psychiater weet daar meer over dan ik."

TIP

Wees niet bang om te rade te gaan bij een expert. Voor mentale problemen is dat een psychiater.

Af en toe gebeurt het ook dat het publiek een andere kijk heeft dan je als gezelschap kan inschatten. Pact maakte dat mee op het Landjuweelfestival in Gent. "Bij onze voorstelling 'Schöpfung und Evolution' trad een van onze acteurs Joeri op in een Elvispak. Maar Joeri heeft het syndroom van Down, en het publiek vond het niet kunnen dat we hem een clowneske rol lieten spelen, alsof we daarmee onze populariteit wilden opkrikken. Nochtans is Joeri een trouwe medewerker in de groep die net als de andere acteurs zijn personage zelf had ontwikkeld."

TIP

Zorg ervoor dat je de voorstelling voor je toeschouwers voldoende kadert en dat ze weten waaraan ze zich moeten verwachten. Zorg eventueel voor een 'trigger warning' en waak erover dat toeschouwers die achteraf met vragen zitten, weten waar ze terecht kunnen (het gratis nummer van de Zelfmoordlijn 1813, de hulplijn voor geweld en misbruik 1712...).

'Tand om tand' - Theater Pact

BENNY D'HAESELEER (PACT)

"Bij onze gesprekken met acteurs is eerlijkheid het sleutelwoord."

Licht in het donker

Jim T. Maes, die voor La Barraca 'Something in the water' regisseerde, vindt dat taboes en pijn niet de hele voorstelling kunnen uitmaken. In het stuk wordt een personage verminkt en gefolterd, maar Maes grijpt in om de scènes draaglijk te houden. Het flower power-nummer 'Les Fleurs' van Minnie Riperton begeleidt de hardste scène. Zo oogt de wereld verschoond. "Vorm en inhoud, kleur en tegenkleur komen samen en verzachten de sfeer", legt de regisseur uit. "De voorstelling begint met een reeks scheldwoorden die we op het publiek loslaten. Ook die harde woorden verzachten we door beweging en muziek toe te voegen. Zo vermijden we dat mensen de zaal verlaten", lacht hij.

TIP

Probeer lucht in je stuk te brengen. Dat kan door humor in de tekst, maar ook door slimme licht-, decor-, of muziekkeuzes.

Werner Verelst treedt Maes bij: "Bij moeilijke onderwerpen is het belangrijk om enerzijds het donkere te erkennen, maar anderzijds ook het licht en de schoonheid in dat donkere te durven zien."

TIP

Ook al is je onderwerp nog zo donker of zwaar, vergeet nooit om op spelplezier te werken.

DE SOUFFLEURS

BRACHT JE OOIIT EEN 'GEWAAGDE' SCÈNE?

We brachten met ons gezelschap Carrosserie Mortier het toch wel gewaagde stuk 'België – een sprookje' waarin een kind wordt vermoord. We beeldden de personages van bij het begin karikaturaal af. Zo bouwden we een bevreedende sfeer op in de zaal; grimmig en tegelijkertijd grappig. Op het einde werd het kind hardhandig op scène in een vijver verdrinken waarna meteen het doek viel. Het publiek was eerst in shock, daarna zeer enthousiast. Om zeker te zijn dat het kind de juiste begeleiding kreeg, betrokken we hem, zijn ouders en zus bij elke repetitie. Net zoals alle andere kijkers jonger dan 16, zag hij nooit de volledige voorstelling.

PIETER VAN DER HAUWAERT

Bij Club Jacques staat 'Tot later' gepland, een musicalversie van het jeugdboek van Luc Descamps. Dit stuk over verdriet, herinnering en rouw na het verlies van een dierbare kon ons (cast en crew) al meerdere malen beroeren. De zwaarmoedige kant van het stuk bezorgt ons een traan van ontroering en de positieve kant van het stuk bezorgt ons een traan van geluk. Het allermooiste cadeau is dat we dit verhaal mogen beleven samen met auteur Luc Descamps én met het hoofdpersonage Jonas Bols en zijn familie. Door de intense beleving voelen we ons als cast- en crewleden emotioneel sterk verbonden met elkaar. En dat merk je tijdens het repeteren. Dat we met dit verhaal ook stilstaan bij situaties uit onze persoonlijke levenssfeer maakt het een unieke beleving. Deze reis zullen we nooit vergeten.

JONAS JACQUES

De Groep Pol Stas uit Sint-Truiden speelde het stuk 'De dood en het meisje' (Ariel Dorfmann). Hierin vertolkte ik de rol van dokter Roberto Miranda. In een monoloog vertelde ik gedetailleerd hoe ik aanwezig was bij de seksuele foltering van vrouwelijke gevangenen in een Zuid Amerikaans land. Tijdens deze monoloog voelde ik de spanning en ingehouden adem van het publiek. Een rol om nooit te vergeten.

CHRIS MATHIJS

Het mooie aan theater is dat je mensen een spiegel kan voorhouden. Soms ook met thema's die even doen slikken. Zo kregen we na 'Vergiet' (Freek Mariën) heel wat reacties van mensen die de integere pijnlijkheid van dementie hadden herkend en werd ons gevraagd of we dit stuk ook op verplaatsing konden spelen. 'Melk' (W. Taeymans) confronteerde heel wat mensen op een scherpe wijze met het overmatig gebruik van alcohol. Bij dergelijke onderwerpen is het altijd zoeken naar een balans tussen herkenbaarheid brengen en toch de veiligheid bewaren van 'het kijken naar het verhaal van een ander'. Uiteraard zijn er altijd criticasters die vitten op details die ze niet realistisch vonden. Maar die feedback leg je aan de kant. Want je speelt voor de mensen die achteraf zeggen: "Ik moest middenin een lachbui een traan wegpinken, omdat ik het herkende" of "Het doet deugd om te zien dat er nog mensen dit meemaken." Dan weet je: we hebben het stuk eer aan gedaan.

TOON VAN HOYWEGHEN

Tien boutades voor als je de voorstelling toch niet zo goed vond

Je kent het misschien wel: je gaat kijken naar de voorstelling van een vriend of vriendin, maar je vindt het absoluut verschrikkelijk. In de zaal breekt het angstzweet je al uit, want je hebt geen idee wat je moet zeggen als ze je straks vragen wat je ervan vond... Geen paniek! De redactie van OPENDOEK-magazine trakteert op 10 pasklare spiekbriefjes om die vraag te beantwoorden.

Jullie hebben duidelijk veel lol gehad tijdens de repetities. Het spelplezier spatte ervanaf!

Het was heel... postmodern?

Het was wel wat frisjes / warm
(schrappen wat niet past)
in de zaal. Gelukkig had ik een extra pulleke / een Spaanse waaier
(schrappen wat niet past) bij.

Wat een fijne groep mensen op scène. Iedereen kan zien dat jullie een hechte groep zijn.

Zeg, weet je het al? Club Brugge / Anderlecht / Standard
(schrappen wat niet past)
heeft de match gewonnen vanmiddag...

Er zaten goede dingen in!

Het was speciaal hoor, amai.

Wat is het volgende dat jullie gaan spelen?

Wow, wat een oogverblindende oorbellen / glimmende schoenen / sensuele jaretellen / gladgestreken overhemd / ...
(schrappen wat niet past).
Past perfect bij je personage!

Ik heb het niet zo voor zware stukken / komische stukken
(schrappen wat niet past),
maar dat ligt aan mij natuurlijk. Wanneer spelen jullie nog eens iets om te lachen / iets om te wenen
(schrappen wat niet past)

Jullie moeten wel veel tekst kennen, he?

RE PER TOIRE

Ieder nummer grasduinen we in de collectie van de Theaterbib van OPENDOEK op zoek naar interessante teksten. Toch je gading niet gevonden? Neem dan een kijkje in onze catalogus. Alle besproken teksten kan je lenen via <https://bib.opendoek.be>

DOOR BASTIAAN MALCORPS & DE VLAAMSE TONEELAUDEURS (VTA)

Simon de Vos
SCHROOT

*"Hier stond toch een koffieautomaat?
Wie heeft die nu meegenomen?"*

DRAMA
1H

In 'Schroot' horen we het verhaal van de bewakingsagent die als laatste de poort van Ford Genk achter zich dicht trekt. Hij is één van de bijna 10.000 werknemers die plots zonder werk vallen en niet weten wat de volgende stap is. 'Schroot' is gebaseerd op diepte-interviews met ex-werknemers en mensen die rechtstreeks bij de sluiting van Ford Genk betrokken waren.

Voor een acteur die een volledige voorstelling kan dragen en een groep die de recente geschiedenis wil aanpakken. (BM)

Marius von Mayenburg
TURISTA

"Teveel waterstof. Ja, dat kunnen zij niet weten. Dat gij geen kieuwen hebt."

TRAGIKOMEDIE
14H/9D

Een camping op de weide van Waterloo, achter het Teutoburger Woud. Een moeder vindt haar kind niet, jongeren worden verliefd en krijgen ruzie, ouders doen pogingen hun kinderen op te voeden. En Olli, het spelende kind, gaat dood. De camping reageert verschrikt, rouwt, en viert het leven. De volgende ochtend zit Olli weer te spelen, tot hij later op de dag, onvermijdelijk, opnieuw sterft. Von Mayenburg maakt een schets van heel Europa op één camping, met alle problemen als cultuurverschillen, taalverwarring en discriminatie, maar ook met ontmoetingen, ontdekkingen, en onverwachte sprongen in de tijd.

Een tekst voor een grote groep, die er niet voor terugschrikt grote thema's aan te pakken op speelse manieren. (BM)

Frie Vicky en Nester Kempens
DE MOSSELBRIGADE

*"Dat is geen echte hond.
Die is van pluche."*

KOMEDIE
3H/6D

Zussen Nellie en Vera Van Mossel openen een nieuwe zaak: een verzorgingscentrum voor huisdieren. Hun vorige zaak was een mosselwinkel. Hoewel die winkel niet meer bestaat, kwam er nog één bestelling binnen: 100 kilo mosselen. De zussen, hun oude leveranciers en nieuwe klanten vallen van de ene verbazing in de andere. En de zussen ontdekken dat er buiten het werk ook andere, onverwacht aangename kanten aan het leven zijn.

Een leuke komedie voor een groep met veel actrices. (VTA)

Cooleboer
(Arlie Coolen en Ilze Boereboom)
EENSAAM

*"Waarover een mens niet kan spreken,
daaraan sterft-ie."*

DRAMA
3H/2D

Vijf eenzame mensen. Een echtpaar, waarvan de vrouw tegen de muren oploopt. Een man, die al zijn contacten verloor. Een dochter die zich zorgen maakt over de eenzaamheid van haar vader – hoewel die er geen graten in ziet alleen te zijn. Drie verhalen die door mekaar heen lopen, maar allemaal eenzaamheid in hun kern dragen.

Een mooi, kleinschalig werk, voor een groep die niet bang is verhalen in de stilte te zoeken. (BM)

Aristide Tarnagda

FAÇONS D'AIMER

Een tekst uit Burkina Faso,
uit de internationale selectie van
Shakespeare is Dead.

TRAGEDIE
1H/2D

Een vrouw tegenover haar rechters. Ze is linkshandig. Ze vermoordde haar man en zijn vijfde vrouw: de blanke. Het proces wordt uitgesteld omdat zij geen rechterhand heeft om de waarheid te vertellen, niets dan de waarheid... Een krachtige monoloog van een vrouw die in de beklagdenbank wordt gezet voor een misdaad, een vrouw die alleen maar droomt van "de wind te voelen die de heuvels streelt, de adem van de zon te horen".

Uit haar woordenstroom komen herinneringen boven en flarden van dialogen. Haar verhaal wordt geleidelijk gereconstrueerd en de schaduwzijden worden langzaam duidelijk. (SID)

Si'an Chen

UNDERPASS

Een tekst uit China,
uit de internationale selectie van
Shakespeare is Dead.

DRAMA
6H/3D

In de diepte van een onderdoorgang in Beijing vecht een dakloze moeder om haar kind te beschermen.

Een verontrustend panorama van de verborgen onderzijde van de stad, dat urgente vragen stelt over de waarde van mensenlevens in een stedelijke jungle. (SID)

Jeton Neziraj

DEPARTMENT OF DREAMS

Een tekst uit Kosovo,
uit de internationale selectie van
Shakespeare is Dead.

ABSURD
2-6H/0-4D

In een uitgestrekt ondergronds complex ziften ambtenaren geduldig de dromen van de natie, op zoek naar bedreigingen voor het gezag van de regering en haar versie van 'de waarheid'. Om de orde te handhaven, moet afwijkend gedrag worden uitgeroeid en verbeelding worden gecoöpteerd. Dan, een nieuweling, werkt hard en probeert hardnekkig te overleven in deze vreemde droom- en onderwereld. Maar hij ontdekt dat niets is wat het lijkt te zijn, behalve de autoriteit die er heerst...

Wat als machthebbers (en bij uitbreiding: grote ondernemingen) in staat zijn om onze dromen te controleren, te censureren, te infiltreren – en dus ook te manipuleren? Wat als mijn gedachten niet van mij zijn? En wat als mijn gedachten staatsgevaarlijk blijken te zijn? (SID)

Jasmine Lee-Jones

SEVEN METHODS OF KILLING KYLIE JENNER

Een tekst uit het Verenigd Koninkrijk,
uit de internationale selectie van
Shakespeare is Dead.

THRILLER
2D

Cleo zit opgesloten in haar slaapkamer, heeft 22 Whatsapps van Kara ontvangen en heeft het contact met de rest van de wereld verbroken. Dat betekent niet dat ze stil is - ze heeft veel te zeggen. Op het internet zeggen daden niet altijd meer dan woorden...

Seven methods of killing Kylie Jenner' onderzoekt culturele toe-eigening, homoseksualiteit, vriendschap en het hebben van zwarte lichamen online en in real life. (SID)

Geregeld in je mailbox: een overzicht van recent toegevoegde theaterteksten, leestips en ander nieuws uit de Theaterbib van OPENDOEK.
Abonneer je via <https://www.opendoek.be/theaterbib>

OPEN
THEATERBIB
DOEK

OPENDOEK CAST & CREW

OPENDOEK HELPT JE OM JOUW TALENTEN TE ONTWIKKELEN

Wil jij met jouw gezelschap verder springen? OPENDOEK biedt met **speelhetSlim** verschillende mogelijkheden aan om jouw gezelschap meer ondersteuning te bieden. Dit kan gaan van een kleine ingreep, zoals theateradvies of coaching, tot duurzame en langdurige ondersteuning door middel van trajectbegeleiding.

FEEDBACK

Wil jij als theatergezelschap feedback krijgen van een opgeleide theateradviseur? Dat kan perfect via **theateradvies**. Deze gratis dienst zorgt ervoor dat je zowel tijdens een voorstelling als op een repetitie feedback kan krijgen. Bindend is deze feedback niet, het kan je alleen maar verder helpen in jouw creatief proces.

OP MAAT

Door middel van **coaching** kan je een bepaald aspect van theater belichten bij één of meerdere van jouw spelers. De coach neemt de deelnemers op sleeptouw en geeft tips en tricks waar nodig. Vraagstukken als 'Hoe geef je acteurs concrete aanwijzingen?' of 'Hoe breng je passende make-up aan?' zijn maar enkele voorbeelden waarbij je coaching kan inzetten. Per aanvraag kan je maximaal 12 uur coaching inzetten, met een maximum van 30 uur per theaterseizoen. Je krijgt een coach ter waarde van € 50/uur, waarbij je als gezelschap slechts € 20/uur betaalt.

OPLEIDING

De OPENDOEK-cursussen geven bijscholing in verschillende onderwerpen, zoals belichting, viewpoints of zelfs tekstanalyse. Dat kan gaan van een avond- of weekendcursus tot een volledige workshopweek. Als OPENDOEK-lid betaal je een voordeeltarief op al onze cursussen. Heb jij zelf een idee voor een cursus in jouw regio? Laat het ons dan zeker weten. Wie weet organiseren we dan een cursus bij jouw gezelschap.

DUURZAAM

Wil je jouw gezelschap eens volledig onder de loep nemen? Wil je jouw publiek zien aangroeien of wil je volop inzetten op verjonging? **Trajectbegeleiding** is hiervoor ideaal! Onder begeleiding van een expert ga je op zoek naar een duurzame oplossing. We focussen op de lange termijn en geven de mogelijkheid om gedurende drie jaar aanspraak te maken op een trajectbegeleider. Deze intensieve ondersteuning met een waarde van € 4000, krijg je helemaal gratis als lid van OPENDOEK.

Je kan alles aanvragen via de OPENDOEK-website. Wil je meer uitleg over één of meerdere van deze diensten? Aarzel niet om contact op te nemen met ons: secretariaat@opendoek.be

Jezelf zijn, dat is de moeilijkste rol.

Tom Van Dyck

